ไตรสิกขาสู่การพัฒนาการเรียนรู้
The Threefold Training to Learning development

พระมหาสุพจน์ สุเมโธ (พานทอง)[๑]

บทคัดย่อ

การเรียนรู้ในโลกยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการต่างๆ นั้น ควรมีการพัฒนาการเรียนรู้ให้สอดคล้องและทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ในสรรพสิ่งต่างๆ นั้นจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิด เจตคติทัศนคติและค่านิยม ตลอดจนมีส่วนกำหนดพฤติกรรมหรือการแสดงออกของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมร่วมกัน ดังนั้นการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันนี้ควรเป็นไปเพื่อเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีความสุข มนุษย์เราควรมีการเปลี่ยนแปลงทัศนะใหม่ๆ มีการปรับเปลี่ยนจากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิมไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้เน้นความรู้ที่ได้เพียงอย่างเดียวแต่ควรเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดปัญญา เน้นกระบวนการพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ได้แก่ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีทักษะและความสามารถในนำความรู้มาใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งการพัฒนาการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถนำหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีหลักการในการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ มาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดี ให้มีความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง และเท่าทันโลก เกิดทัศนคติและค่านิยมที่สร้างสรรค์ มีทักษะในการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกันได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ : การพัฒนาการเรียนรู้, หลักไตรสิกขา.

[๑]หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

In the changing world, learning should be adjusted and developed to cope with changes on economic, politics, education, society, culture and environment. Learning causes a change in attitude, mindset, and values as well as an expression of human behavior in society. So learning in the modern time should be for living with others happily. People should change their views and shift from traditional paradigm to the new one. Learning is not only focused on knowledge anymore, but it also should create intelligence. Thinking skills, problem solving skills, communication skills, skills in living together peacefully, skills and abilities to apply knowledge creatively and beneficially should be integrated with Buddhist principles called The Threefold Training. To apply the Buddhist principles in learning is to develop learning process to realization and worldly knowledge. That results to creative attitude, creative values, and self-development skills in living a happy life in society.

Keywords: Learning development, The Threefold Training

บทนำ

การเรียนรู้เป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งที่มีชีวิตทุกชีวิต มนุษย์ก็เช่นเดียวกันที่ต้องมีการเรียนรู้ และเรียนรู้อย่างไม่มีขีดจำกัด มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการเรียนรู้ได้อย่างมากมายมหัศจรรย์ สามารถใช้ความรู้นั้นเพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมของตนได้ จะโดยพัฒนาการทางร่างกาย และสมอง หรือโดยการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อการอยู่รอดในสังคม การเรียนรู้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความรู้สึก ความคิด ทัศนคติ เจตคติ ซึ่งความรู้สึกนึกคิดนั้นก็จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการกระทำ หรือการแสดงออกต่างๆ ทั้งด้านดีและด้านลบจากการเรียนรู้นั้นๆ องค์ความรู้หรือความรู้รอบๆ ตัว ที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือในโลกใบนี้อย่างมากมายนั้น หากมีการเรียนรู้น้อยหรือเรียนรู้ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เรียนรู้ในด้านลบหรือเรียนรู้ไม่สร้างสรรค์ก็จะกลับกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในสังคมนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เรามีศักยภาพในการเรียนรู้สูงมากแต่ยังใช้ศักยภาพในการเรียนรู้ไม่เต็มที่หรือเต็มตามศักยภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี สร้างสรรค์ ดีงาม ถูกต้องและเหมาะสม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ที่ดีได้นั้นก็คือการมีวิจารณญาณในการรับรู้อย่างมีสติ วิเคราะห์เป็นในความรู้ที่ได้พบเห็น รู้จักคิดพิจารณากลั่นกรองข้อมูล ว่าถูกต้องหรือเชื่อถือได้หรือไม่ เกิดประโยชน์ต่อตนเองและต่อส่วนรวมอย่างสร้างสรรค์หรือไม่ซึ่งเป้าหมายในการพัฒนาการเรียนรู้นั้น มนุษย์จะเกิดการเรียนรู้ใน ๓ด้านคือ ด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ เนื่องจากมนุษย์เรามีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอด หากรู้จักคิดพิจารณาดังกล่าวก็จะเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีขึ้นได้ และสามารถนำความรู้นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงปัจจุบันนี้ การให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในด้าน สติปัญญา ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom´s Taxonomy of Learning) นั้น มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไป ควรมีการเน้นทักษะการเรียนรู้ขั้นที่สูงขึ้น โดยเฉพาะทักษะการประเมินค่า ควรพัฒนาเป็นทักษะการนำเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างสร้างสรรค์ มีการพัฒนาชีวิตที่ดีงาม เพื่อการเตรียมตัวสำหรับใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่นการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนคิดเป็นมีสติในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและใช้ปัญญาในการคิดไตร่ตรองตลอดจนมีการแสวงหาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการพัฒนาตนเอง

บทความนี้ผู้เขียนมีความประสงค์เสนอแนวในการนำหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีหลักการพัฒนาชีวิตที่ถูกต้องและดีงามเข้ามาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีได้ สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้เต็มตามศักยภาพของตนเองและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้นั้นมาพัฒนาตนเอง พัฒนาผู้อื่น พัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคมประเทศชาติได้ต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิต ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดทัศนคติที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ของแต่ละคน ความสามารถในการเรียนรู้ของคนนั้น มีการ

จำแนกการเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Benjamin S. Bloom ได้แบ่งประเภทของพฤติกรรมโดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้และจิตวิทยาพื้นฐานว่ามนุษย์จะเกิดการเรียนรู้ใน ๓ด้านคือ ด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย และด้านจิตใจเพื่อให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ พฤติกรรมเหล่านี้จำแนกและจัดลำดับออกเป็นหมวดหมู่และระดับตามความยากง่าย หมวดหมู่เหล่านี้เรียกว่า Taxonomy of Educational objectives แบ่งเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) พฤติกรรมพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ๒) พฤติกรรมจิตพิสัย (Affective Domain) ๓) พฤติกรรมทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

๑. พฤติกรรมพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง การเรียนรู้ทางด้านความคิด ความรู้การแก้ปัญหา จัดเป็นพฤติกรรมทางด้านสมอง และสติปัญญา โดย Benjamin S. Bloom และคณะเป็นผู้คิดขึ้น แบ่งออกเป็น๖ ระดับ ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถที่ซับซ้อนจากน้อยไปหามากดังนี้ (๑) ความรู้ (Knowledge) เป็นความสามารถในการจดจำ จำแนกประสบการณ์ต่างๆและระลึกเรื่องราวนั้นๆออกมาได้ถูกต้องแม่นยำ (๒) ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถบ่งบอกใจความสำคัญของเรื่องราวโดยการแปลความหลัก ตีความได้ สรุปใจความสำคัญได้ (๓) การนำความรู้ไปประยุกต์ (Aplication) เป็นความสามารถในการนำหลักการกฎเกณฑ์และวิธีดำเนินการต่างๆของเรื่องที่ได้รู้มานำไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ได้ (๔) การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวที่สมบูรณ์ให้กระจายออกเป็นส่วนย่อยๆ ได้อย่างชัดเจน (๕) การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยเข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน โดยปรับปรุงของเก่าให้ดีขึ้นและมีคุณภาพสูงขึ้น (๖) การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการวินิจฉัยหรือตัดสินกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป การประเมินเกี่ยวข้องกับการใช้เกณฑ์คือมาตรฐานในการวัดที่กำหนดไว้

๒. พฤติกรรมจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึงค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทัศนคติความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม พฤติกรรมด้านนี้อาจไม่เกิดขึ้นทันที ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และสอดแทรกสิ่งที่ดีงามอยู่ตลอดเวลา จะทำให้พฤติกรรมของผู้เรียนเปลี่ยนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย ๕ ระดับ ได้แก่ (๑) การรับรู้ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์หรือสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการแปลความหมายของสิ่งเร้านั้นว่าคืออะไรแล้วจะแสดงออกมาในรูปของความรู้สึกที่เกิดขึ้น (๒) การตอบสนอง เป็นการกระทำที่แสดงออกมาในรูปของความเต็มใจ ยินยอมและพอใจต่อสิ่งเร้านั้นซึ่งเป็นการตอบสนองจากการเลือกสรรแล้ว (๓) การเกิดค่านิยม การเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม ยอมรับนับถือในคุณค่านั้นๆ หรือปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนกลายเป็นความเชื่อ แล้วจึงเกิดทัศนคติที่ดีในสิ่งนั้น (๔) การจัดระบบ การสร้างแนวคิด จัดระบบของค่านิยมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสัมพันธ์ ถ้าเข้ากันได้ก็จะยึดถือต่อไป แต่ถ้าขัดกันอาจไม่ยอมรับ อาจจะยอมรับค่านิยมใหม่โดยยกเลิกค่านิยมเก่า (๕) บุคลิกภาพ การนำค่านิยมที่ยึดถือมาแสดงเป็นพฤติกรรมที่เป็นนิสัยประจำตัว ให้ประพฤติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม พฤติกรรมด้านนี้จะเกี่ยวกับความรู้สึกและจิตใจ ซึ่งจะเริ่มจากการได้รับรู้จากสิ่งแวดล้อมแล้วจึงเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ ขยายกลายเป็นความรู้สึกด้านต่างๆ จนกลายเป็นค่านิยม และยังพัฒนาต่อไปเป็นความคิด อุดมคติ ซึ่งจะเป็นการ

ควบคุมทิศทางพฤติกรรมของคน คนจะรู้ดีรู้ชั่วอย่างไร ก็เป็นผลของพฤติกรรมด้านนี้

๓. พฤติกรรมทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนิชำนาญซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรง มีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยๆ ๕ ขั้นดังนี้ (๑) การรับรู้ เป็นการให้ผู้เรียนรู้ได้รับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือเป็นการเลือกหาตัวแบบที่สนใจ (๒) กระทำตามแบบหรือเครื่องชี้แนะ เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนรู้พยายามฝึกตามแบบที่ตนสนใจและพยายามทำซ้ำ เพื่อที่จะให้เกิดทักษะตามแบบที่ตนสนใจให้ได้ หรือสามารถปฏิบัติงานได้ตามข้อแนะนำ (๓) การหาความถูกต้อง พฤติกรรมสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องชี้แนะ เมื่อได้กระทำซ้ำแล้วก็พยายามหาความถูกต้องในการปฏิบัติ (๔) การกระทำอย่างต่อเนื่องหลังจากตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เป็นของตัวเอง จะกระทำตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่อง จนปฏิบัติงานที่ยุ่งยากซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องคล่องแคล่ว ทักษะนี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ (๕) การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ พฤติกรรมที่ได้จากการฝึกอย่างต่อเนื่อง จนสามารถปฏิบัติได้คล่องแคล่วว่องไวโดยอัตโนมัติ เป็นไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นความสามารถของการปฏิบัติในระดับสูง (อติญาณ์ ศรเกษตริน, ๒๕๔๓)

แนวคิดเกี่ยวกับไตรสิกขา

คำว่า ไตรสิกขา ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษาสามอย่าง หรือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน คำว่า “การศึกษา” ที่ใช้ในภาษาไทยนั้นเป็นคำที่นำมาจากภาษาสันสกฤต ถ้าเป็นบาลีก็คือ สิกขา เรียกได้ว่าเป็นคำเดียวกัน สิกขา คือการศึกษาในหลักพระพุทธศาสนา และสิกขาในพระพุทธศาสนานั้นมี ๓ อย่าง ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

๑. ศีล หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจาในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และทางสังคม ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย วาจา ศีลมีองค์ประกอบ ๔ หมวด คือ

๑) ปาฏิโมกขสังวรศีล เป็นศีลที่เกิดจากวินัยแม่บทของชุมชน การอยู่ร่วมกันในชุมชนตลอดจนสังคมประเทศชาติ ซึ่งต้องมีระบบระเบียบกฎกติกามีข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันเพื่อคุมชุมชนให้อยู่ในแบบแผนเดียวกันอย่างประณีต งดงาม และกำกับความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการมีชีวิตแบบนั้น สำหรับคนทั่วไปในสังคมเราถือเอาศีล ๕ เป็นหลักในการกำกับการอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุข และ เป็นฐานให้ชีวิตของแต่ละคนสามารถก้าวไปสู่จุดหมายที่สูงขึ้นได้นอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ แล้ว ในสังคมที่เป็นส่วนย่อยเช่น ประเทศ องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามวินัยแม่บทที่เป็นส่วนเฉพาะของตนเองอีก เช่น กฎหมาย และจรรยาบรรณของวิชาชีพต่างๆ เป็นต้น

๒) อินทรียสังวรศีล คือ การรู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กายให้เป็นโดยเฉพาะต้อง ดูเป็น ฟังเป็นซึ่งจะต้องใช้อย่างมีสติให้เกิดปัญญาไม่ไหลไปตามความยินดียินร้ายชอบชัง หลักปฏิบัติที่สำคัญในการใช้อินทรีย์ คือ

(๑) ต้องรู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะรับรู้เช่นดูหรือฟังโดยแยกแยะได้อย่างรู้เท่าทันว่าสิ่งต่างๆ เหล่านั้นดีงามหรือไม่ เป็นคุณประโยชนหรือมีโทษภัย แล้วหลีกละเว้นสิ่งที่ชั่วร้ายเป็น

โทษภัย และรับดูรับฟังแต่สิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์

(๒) ต้องรับรู้อย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัวเมาตกเป็นทาสของสิ่งเหล่านั้น

(๓) ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิงไม่ติดอยู่แค่ความชอบใจไม่ชอบใจ แต่รู้จักรับรู้ให้ได้คุณค่าที่ดีงามเป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้น ที่สำคัญคือต้องให้ได้ปัญญา และคติที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิต และสังคม

๓) ปัจจัยปฏิเสวนา คือ การเสพบริโภคอาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ปัจจัยเครื่องใช้สอยต่างๆ รวมถึงอุปกรณ์เทคโนโลยี ด้วยความรู้ความเข้าใจมองเห็นคุณค่าประโยชน์ที่แท้จริงโดยมีหลักในการปฏิบัติ ดังนี้

(๑) บริโภคด้วยความรู้ตระหนักว่าสิ่งเหล่านั้นมิใช่เป็นจุดหมายของชีวิตแต่เป็นปัจจัยที่ช่วยเกื้อหนุนให้เราสามารถพัฒนาชีวิตและทำการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป

(๒) บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต้องวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ที่มุ่งให้เกิดคุณประโยชน์ มิใช่เพื่ออวดโก้ แสดงฐานะ หรือทำตามค่านิยมที่เลื่อนลอย

(๓) บริโภคโดยพิจารณาจัดสรรควบคุมปริมาณ ประเภท และคุณสมบัติของสิ่งเหล่านั้นให้เหมาะสมพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภค เช่น บริโภคอาหารในปริมาณ และประเภทซึ่งพอดีกับความต้องการของร่างกายที่จะช่วยให้มีสุขภาพดี

(๔) สามารถละเว้นหรือเลิกเสพบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิต เช่น สิ่งที่บั่นทอนทำลายสุขภาพต่างๆ ได้

๔) อาชีวปาริสุทธิศีล คือ การทำมาหาเลี้ยงชีพอาชีพทุกอย่างตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก่ปัญหาชีวิตแก่ปัญหาสังคม หรือเพื่อการสร้างสรรค์อะไรสักอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องประกอบอาชีพให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์นั้นๆ ลักษณะสำคัญของอาชีพที่จะประกอบมีดังนี้

(๑) เป็นอาชีพที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ก่อเวรภัย หรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม

(๒) เป็นอาชีพที่ช่วยแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์ชีวิต และสังคมในทางใดทางหนึ่ง

(๓) เป็นอาชีพที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้งอกงามยิ่งขึ้นทั้งในด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา

(๔) เป็นอาชีพที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิต และไม่เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของผู้ประกอบอาชีพนั้นมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ

(๕) เป็นอาชีพที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีวิตมาด้วยกำลังกาย สติปัญญา ความเพียรพยายามความสามารถ และฝีมือของผู้ประกอบอาชีพนั้น และทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญชัดเจน หรือฝึกปรือฝีมือในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป ในส่วนของเด็กซึ่งยังไม่มีอาชีพจะได้ของบริโภคที่พ่อแม่หามาให้ก็ต้องปฏิบัติตัว และทำหน้าที่ของตนให้สมกับการที่จะได้ของกินของใช้นั้นมาเสพบริโภคจึงจะเป็นอาชีวะที่ถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๐: ๒๓–๓๐)

๒. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจโดยการปลูกฝังคุณธรรมสร้างเสริมคุณภาพสมรรถภาพ และสุขภาพของจิตใจ การพัฒนาจิตใจมีความสำคัญอย่าง ยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมเนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจแล้วเป็นไปตามเจตจำนง และแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีงามก็จะควบคุมดูแล และนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วยยิ่งกว่านั้นปัญญาจะเจริญงอกงามได้ จะต้องอาศัยจิตที่เข้มแข็งสู่ปัญหา เอาใจใส่ เพียรพยายามที่จะคิดค้นไม้

ท้อถอย ยิ่งเรื่องที่คิดเป็นเรื่องยากหรือละเอียดลึกซึ้งจิตใจจะต้องสงบแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่านไม้พลุ่งพล่านกระวนกระวาย คือต้องมีสมาธิจึงจะคิดได้ชัดเจนมองเห็นทั่วตลอดจิตที่ฝึกดีแล้วจึงเป็นฐานให้ปัญญาทำงาน และพัฒนาอย่างได้ผลการพัฒนาจิตใจมีสมาธิเป็นแกนกลาง จึงเรียกง่ายๆ ว่าสมาธิ ซึ่งอาจแยกออกได้เป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตใจในด้านต่างๆ คือ

๑) การพัฒนาคุณธรรมซึ่งเป็นคุณภาพของจิตใจคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงามให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีต และประเสริฐ ได้แก่

(๑) เมตตา คือ ความรักความปรารถนาดีเป็นมิตรอยากให้ผู้อื่นมีความสุข

(๒) กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

(๓) มุทิตา คือ ความพลอยยินดีพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จให้มีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ดีงาม

(๔) อุเบกขา คือ ความวางตัววางใจเป็นกลางเพื่อรักษาธรรม เมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผล

(๕) จาคะ คือ ความมีน้ำใจเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เห็นแก่ตัว

(๖) กตัญญูกตเวทิตา คือ ความรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้น

(๗) หิริ คือ ความอายบาปละอายใจต่อการทำความชั่ว

(๘) โอตตัปปะ คือ ความกลัวบาปเกรงกลัวต่อความชั่วและต่อการทุจริต

(๙) คารวะ คือ ความเคารพความใส่ใจรู้จักให้ความสำคัญแก่สิ่งนั้นๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม

(๑๐) มัทวะ คือ ความอ่อนโยนสุภาพนุ่มนวล ไม่กระด้าง

๒) การพัฒนาสมรรถภาพ และประสิทธิภาพของจิตใจ โดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็งหนักแน่นมั่นคงแกล้วกล้าสามารถทำกิจหน้าที่ได้ผลดีเช่น

(๑) ฉันทะ คือ ความใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์อยากให้ความจริง และใฝ่ที่จะทำสิ่งดีงามให้สำเร็จอยากเข้าถึงภาวะดีงามอันเลิศสูงสุด

(๒) วิริยะ คือ ความเพียรเป็นภาวะจิตที่คึกคักเข้มแข็งที่จะก้าวไปข้างหน้าเอาธุระรับผิดชอบไม่ยอมทอดทิ้งกิจหน้าที่

(๓) อุตสาหะ คือ ความขยันความอึดสู้บากบั่นไม่ท้อถอย

(๔) ขันติ คือ ความอดทนความเข้มแข็งความทนทานหนักแน่นมั่นคง

(๕) จิตตะ คือ ความมีใจจดจ่อ ใส่ใจอุทิศตัว อุทิศใจให้แก่กิจหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ

(๖) สัจจะ คือ ความตั้งใจจริงจริงใจและจริงจังเอาจริงเอาจังมั่นแน่วต่อสิ่งที่ทำไม่เหยาะแหยะไม่เรรวนไม่กลับกลาย

(๗) อธิษฐาน คือ ความตั้งใจเด็ดเดี่ยวความมุ่งมั่นแน่วแน่ต่อจุดหมาย

(๘) ตบะ คือ พลังเผากิเลสกำลังความเข้มแข็งพากเพียรในการทำกิจหน้าที่ให้สำเร็จโดยแผดเผาระงับยับยั้งกิเลสตัณหาได้ไม่ยอมแก่ทุจริต และไม่เห็นแก่ความสุขสำราญปรนเปรอ

(๙) สติ คือ ความระลึกนึกได้ไม่เผอเรอไม่เลื่อนลอยทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และเป็นไปซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องทุกอย่างกำหนดจิตไว้กับกิจหน้าที่หรือสิ่งที่ทำกั้น ยั้งใจจากสิ่งที่เสื่อมเสียหายเป็นโทษ และไม่ปล่อยโอกาสแห่งประโยชน์หรือความดีงามความเจริญให้เสียไป

(๑๐) สมาธิ คือ ภาวะจิตที่ตั้งมั่นแน่วแน่ได้ที่ อยู่ตัวสงบอยู่กับสิ่งที่ต้องการทำไม่ฟุ้งซ่านไม่แกว่งไกวไม่มีอะไรรบกวนได้

๓) การพัฒนาความสุข และภาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจคุณสมบัติที่ควรเสริมสร้างขึ้นให้มีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อสุขภาพจิตที่ดี พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายอย่าง โดยเฉพาะคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(๑) ปราโมทย์ คือ ความร่าเริง สดชื่น เบิกบาน แจ่มใส ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของจิตใจโดยสภาพจิตสามัญต้องเป็นอย่างนี้

(๒) ปีติ คือ ความอิ่มใจปลาบปลื้มเปรมใจถ้าทำอะไรด้วยใจรักพอทำได้ก้าวหน้าไปก็จะเกิด ปีติอิ่มใจปลื้มใจ

(๓) ปัสสัทธิ คือ ความสงบเย็นผ่อนคลายกายใจไม่เครียด

(๔) สุข คือ ความฉ่ำชื่นรื่นใจ คล่องใจ สะดวกสบายใจ สมใจ ไม่มีอะไรบีบคั้น ติดขัดคับข้อง

(๕) สันติ คือ ความสงบปราศจากความเร่าร้อนกระวนกระวาย

(๖) เกษม คือ ความปลอดโปร่ง ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย โล่งโปร่งใจ ไร้กังวล

(๗) สีติภาพ คือ ความเย็นสบายไม่มีอะไรแผดเผาใจไม่ตรอมตรม

(๘) เสรีภาพ คือ ความมีใจเสรี เป็นอิสระ ไม่ถูกผูกมัดติดข้อง จะไปไหนก็ไปได้ตามประสงค์

(๙) ปริโยทาตตา คือความผ่องใสผุดผ่องแจ่มจ่ากระจ่างสว่างใจไม่มีความ ขุ่นมัวเศร้าหมอง

(๑๐) วิมริยาทิกัตตา คือความมีใจไร้พรมแดนไม่กีดกั้นจำกัดตัวหรือหมกมุ่นติดค้างมีจิตใจใหญ่กว้างไร้ขอบคันเขตแดน

คุณสมบัติทั้งหลายที่กล่าวมานี้จะต้องศึกษาให้เข้าใจความหมาย ความมุ่งหมายและการใช้งาน และปฏิบัติให้ถูกต้องพอดีการพัฒนาในด้านจิตใจนี้เมื่อปฏิบัติสูงขึ้นไป ความสำคัญของสมาธิที่เป็นแกนกลางจะยิ่งเด่นชัดมากขึ้น เมื่อสมาธิเจริญขึ้นไปจนจิตแน่วดิ่งอยู่ตัวอย่างแท้จริงแล้ว ผู้บำเพ็ญสมาธินั้นก็จะบรรลุภาวะจิตที่เรียกว่าฌานซึ่งเป็นสมาธิจิตขั้นสูง

การพัฒนาจิตใจมีประโยชน์มากมาย สามารถนำไปใช้ได้หลายอย่างเช่น ด้านพลังจิต ด้านการหาความสุขทางจิตใจ เป็นต้น แต่คุณค่าแท้จริงที่มุ่งหมาย ก็คือ เพื่อเป็นฐานหรือเป็นเครื่องเกื้อหนุนการพัฒนาปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๐:๔๐–๔๔)

๓. ปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรมด้านปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยอันจะทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปตามแนวทางเหตุ ผลรู้ เท่าทันโลก และชีวิตจนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นต่างๆ การพัฒนา ปัญญา มีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวนำทาง และควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดปัญญาจะเป็น ตัวปลดปล่อยทำให้เป็นอิสระ สามารถดับทุกข์แก้ไขปัญหาได้ การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวางแยกออกไปได้หลายด้าน และมีหลายขั้นหลายระดับ ดังนี้

๑) ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จประกอบด้วย

(๑) ความรู้ความเข้าใจในข้อมูลความรู้รวมทั้งศิลปะวิทยาการต่างๆ สามารถเข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจน

(๒) การรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ตรงตามสภาวะของสิ่งนั้นๆ หรือตามที่มันเป็น

(๓) ความรู้จักจับสาระของความรู้หรือเรื่องราวต่างๆ รู้จุด รู้ประเด็น สามารถยกขึ้นมาชี้แสดงหรือวางเป็นหลักได้

(๔) ความรู้จักสื่อสารถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และความต้องการของตนให้ผู้อื่น รู้เห็นตามได้เป็นต้น

(๕) การคิดการวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจน และเที่ยงตรง

(๖) ความรู้จักแยกแยะวิเคราะห์วิจัยสืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆ ที่จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหา และทำการสร้างสรรค์ต่างๆ ได้

(๗) ความรู้จักจัดทำดำเนินการ หรือบริหารจัดการกิจการต่างๆ ให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย

(๘) ความรู้จักเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ข้อมูล และองค์ความรู้ต่างๆ โยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจนหรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้หยั่งเห็นใหม่ๆ ได้

๒) ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในระบบแห่งความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต้อกันตามเหตุปัจจัยมองเห็นภาวะ และกระบวนการที่ชีวิต สังคม และโลกมีความเป็นมา และจะเป็นไปตามกระแสแห่งเจตจำนง และเหตุปัจจัยที่ประกอบสร้างสมจัดสรร และมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลาย

๓) ปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม ได้แก่ ความรู้เข้าใจในความจริงของสังขาร คือ โลก และชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติ จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลายทำจิตใจให้หลุดพ้นเป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์ และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง (พระธรรมปฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๖: ๑๒)

แนวทางการบูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

แนวทางการบูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ มีดังนี้

๑. การพัฒนาการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) การพัฒนาการเรียนรู้ด้านนี้ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางด้านความคิดความรู้ การแก้ปัญหา ด้วยสมองและสติปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ อย่างแท้จริงและถูกต้อง โดยมีหลักการบูรณาการกับหลักไตรสิกขา ดังนี้

๑) สามารถพัฒนาด้วยหลักของอินทรียสังวรศีล คือ การรู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้ เป็น ต้องรู้จักพิจารณาเลือกรับรู้ ต้องรับรู้อย่างมีสติ เลือกดู หรือฟังในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และเป็นประโยชน์ ไม่เกิดโทษสามารถแยกแยะว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรือไม่ถูกต้องอย่างไร เกิดคุณค่าต่อตนเองและผู้อื่นหรือไม่ ความรู้หรือสิ่งที่รับรู้นั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตที่ดีงามต่อตนเองและสังคม ได้หรือไม่

๒) สามารถพัฒนาการเรียนรู้ด้านนี้โดยบูรณาการด้วยหลักของสมาธิ คือต้องมีการพัฒนาจิตใจให้มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นจิตที่มีคุณภาพและสมรรถภาพ เพราะจิตเป็นฐานของการแสดงออกของพฤติกรรม ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีงามก็จะนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย ดังนั้นการเรียนรู้จะพัฒนาได้ดีนั้น ย่อมต้องอาศัยจิตที่เข้มแข็ง มุ่งมั่น เอาใจใส่ เพียรพยายามที่จะเรียนรู้และสร้างสรรค์อย่างไม่ท้อถอย มีใจจดจ่อใส่ใจ ตั้งใจจริง มุ่งมั่นต้อสิ่งที่ทำมีสติ ระลึกนึกได้ไม่เผลอเรอ ไม่เลื่อนลอย ทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และเป็นไปจิตใจจะต้องสงบแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน ต้องมีสมาธิกับสิ่งที่เรียนรู้ จึงจะคิดพิจารณาในสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจน และถูกต้อง จิตที่ฝึกดีแล้วจะเป็นจิตที่ดีงาม มีความเมตตารักปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมี

ความสุขเป็นจิตที่คิดช่วยเหลือผู้อื่น มีน้ำใจ เสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เห็นแก่ตัวรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้นมีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป มีคุณธรรมจริยธรรม ผู้ที่มีจิตดีงามย่อมไม่สร้างปัญหาให้กับตนเองและผู้อื่น ทำให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจที่ปลอดโปร่งย่อมสามารถเรียนรู้ในสิ่งต่างๆได้ดี หากมีการพัฒนาจิตอย่างสม่ำเสมอก็จะเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง อดทน หนักแน่น มีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์มีสมาธิจิตตั้งมั่นแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ก็จะสามารถเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ได้ดี

๓) สามารถพัฒนาการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้นด้วยการบูรณาการด้วยหลักปัญญา เป็นการฝึกฝนอบรมด้านปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เท่าทันโลก การพัฒนา ปัญญา มีความสำคัญสูงสุด เพราะ ปัญญาเป็นตัวนำทาง และควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง ปัญญาจะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจในข้อมูลต่างๆ สามารถเข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจนสามารถจับสาระของความรู้หรือเรื่องราวต่างๆ รู้จุดรู้ประเด็น สามารถนำมาเสนอถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้ ทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

๒. การพัฒนาการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) การพัฒนาการเรียนรู้ด้านนี้ เป็นการปรับเปลี่ยนค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทัศนคติความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการรับรู้ต่อสิ่งนั้นๆว่ามีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรต่อสิ่งนั้นและเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีได้นั้น โดยมีหลักการบูรณาการกับหลักไตรสิกขา ดังนี้

๑) สามารถนำหลักปาฏิโมกขสังวรศีล เป็นศีลที่เกิดจากวินัยแม่บทของชุมชน การอยู่ร่วมกันในชุมชนตลอดจนสังคมประเทศชาติ ซึ่งต้องมีระบบระเบียบกฎกติกามีข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางแห่งกฎหมาย กฎ ระเบียบของสังคมให้อยู่ในแบบแผนเดียวกัน และยึดถือศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเป็นหลักในการกำกับการอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุข และความสงบสุขจะนำมาซึ่งความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อกัน ให้ความร่วมมือกันในสิ่งต่างๆด้วยความเต็มใจ มีค่านิยมที่ดีงามเหมือนกันมีการยอมรับหรือปฏิบัติตาม จะแสดงเป็นพฤติกรรมที่เป็นนิสัยประจำตัว ให้ประพฤติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม พฤติกรรมด้านนี้จะเกี่ยวกับความรู้สึกและจิตใจ

๒) สามารถนำหลักสมาธิมาบูรณาการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้านนี้ได้อีก คือการฝึกพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตที่ดีจะทำให้เป็นผู้มองโลกในแง่ดี และมีทัศนคติที่ดีได้ ฝึกจิตให้มีคุณภาพมีคุณธรรม ให้มีจิตใจที่ดีงามต่อกัน มีจิตเมตตาต่อผู้อื่นและคนรอบข้าง จะทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีปรองดองกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีจิตใจที่แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวเผลอเรอไปกับสิ่งที่พึงพอใจแต่เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือสิ่งใดๆที่ทำลงไปแล้วจะเกิดผลกระทบและสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ต้องคิดพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ ฝึกจิตให้คิดดีต่อกันจะสามารถสร้างทัศนคติที่ดีต่อกันได้

๓) นำหลักปัญญา มาพัฒนาการเรียนรู้ด้านนี้ได้โดย มีการใช้ความคิดในการวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจน ในสิ่งที่รับรู้มา รู้จักแยกแยะ วิเคราะห์ สืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆได้ตามความเป็นจริงบนพื้นฐานที่ถูกต้องและดีงามรู้จักเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์

ข้อมูล และองค์ความรู้ต่างๆ โยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจนหรือโยงออกไปสู่ความรู้ใหม่ๆ ยอมรับในสิ่งที่ถูกต้องจากการเรียนรู้ร่วมกัน มีการพัฒนาการเรียนรู้และเกิดทัศคนคติที่ดีตามมา

๓. การพัฒนาการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) การพัฒนาการเรียนรู้ด้านนี้ หมายถึงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนิชำนาญซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรง มีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะซึ่งต้องอาศัยการรับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยมีหลักการบูรณาการกับหลักไตรสิกขา ดังนี้

๑) โดยสามารถนำหลักปาฏิโมกขสังวรศีลซึ่งต้องมีระบบระเบียบกฎกติกามีข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มีหลักการปฏิบัติในแบบแผนเดียวกันโดยนำศีล ๕ มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตจนเป็นกิจนิสัยที่ต้องปฏิบัติ ทั้งในหน้าที่การงานและในชีวิตครอบครัว ตลอดจนในสังคม เพื่อให้สามารถทำงานอยู่ร่วมกันหรือใช้ชีวิตร่วมกันด้วยความสงบสุขและสามารถนำหลักอินทรียสังวรศีล มาประยุกต์ใช้ด้วยการใช้ทักษะในการเรียนรู้จากการรับรู้ รับฟัง มีสติในการรับรู้ สามารถพิจารณาแยกแยะสิ่งดี ไม่ดีได้อย่างคล่องแคล่วอัตโนมัติได้ด้วยตนเองจากการฝึกฝนบ่อยๆ จะสามารถเลือกในสิ่งที่ถูกต้องได้อย่างชำนิชำนาญ

๒) นำหลักสมาธิ มาใช้โดยรักษาจิตให้มีความเข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น เอาใจใส่ เพียรพยายามฝึกฝนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ประคองจิตให้มีความดีงามอยู่ตลอด เพื่อความสุขของตนเองและความสุขในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ดูแลตนเองให้มีสุขภาพจิตที่ดีเพื่อให้มีพลังในการเรียนรู้และสร้างสรรค์ในสิ่งใหม่ๆที่ดีงามได้อยู่ตลอด

๓) นำหลักปัญญามาพัฒนาการเรียนรู้ด้านนี้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการพิจารณาในแนวทางของความรู้หรือคิดด้วยอำนาจปัญญา คือมีสติตามทันสิ่งที่รับรู้เกี่ยวข้องหรือต้องทำอยู่ในขณะนั้นๆ แต่ละขณะทุกๆขณะ และต่อเนื่องในสิ่งที่ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดความชำนาญในสิ่งนั้นๆ และมีทักษะในการปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วอัตโนมัติ เป็นไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งเป็นความสามารถของทักษะในการปฏิบัติขั้นสูง และเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

บทสรุป

การเรียนรู้ที่ดีย่อมต้องเกิดการพัฒนาชีวิตที่ดีและทันต่อวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันตลอดจนสู่ยุคแห่งอนาคตและสามารถเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขและเกิดสันติสุขในสังคมนั้นๆ โดยการนำหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยหลักในการพัฒนาชีวิตมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องพัฒนาทั้งด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ โดยสอดแทรกและประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านต่างๆ ทั้งด้านพฤติกรรมพุทธิพิสัยเพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ทางด้านความคิด ความรู้ความเข้าใจในการแก้ปัญหา พัฒนาสมอง และสติปัญญา ด้านพฤติกรรมจิตพิสัย เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนค่านิยมที่ถูกต้อง ความรู้สึก ทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้ ความเชื่อ ความสนใจและมีคุณธรรมมีความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน และด้านพฤติกรรมทักษะพิสัย เพื่อให้เกิดความสามารถ

ในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนิชำนาญด้วยพฤติกรรมที่ถูกต้องและดีงามและสามารถนำความรู้นี้ไปพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง พัฒนาผู้อื่น พัฒนาชุมชนและสังคมประเทศชาติได้ต่อไป

บรรณานุกรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ . **คู่มือชีวิต**. กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย, ๒๕๕๐.

_____ . **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร, ๒๕๔๖.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

อติญาณ์ ศรเกษตริน, “การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำสำหรับนักศึกษาพยาบาล”**. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓.